

HALK İDARESİ NASIL GERÇEKLEŞTİRİLEBİLİR?

Demokrasinin, halkın halk tarafından halk menfaatleri için idaresi demek olduğu çok tekrarlanmıştır. Ama bu çeşit bir halk idaresi nasıl gerçekleşebilir? Halkın muayyen zamanlarda kendi mahallî mümessillerini ve milletvekillerini seçmesi, yukarıdaki tarifin ileri sürdüğü halk idaresini, demokrasiyi gerçekleştirmeye kâfi gelir mi? Milletin iradesi kendisini ancak dört yılda bir kere sandık başında bir rey pusulası atmak şeklinde kendini gösterirse, iki seçim arasında vatandaşlar pasif kalır, bütün işler ve mesuliyetler seçilen mümessillere bırakılırsa, demokrasiden nasıl bahsedilebilir?

Garp demokrasilerinde bu nokta mühim bir mesele olarak belirmiştir. Harbin arifesinde, 1938’lerde, İngiltere’de başında mütehasıs psikologların bulunduğu bir teşkilât halk oyu üzerinde çeşitli tetkikler yapıyordu. Bu tetkiklerin sonucu Kitle Müşahedelerile Britanya (Britain by Mass Observation) adlı bir kitapta neşredildi. Bu müşahedeleri, halktan bu işe istekli çıkan vatandaşlar, mütehasısların direktifleri altında, doğrudan doğruya halka sualler sorarak yapmışlardır. Araştırılan noktalardan biri de halkın hükûmete, memleket işlerinin idaresine karşı aldığı tavırdır. Verilen cevaplarda, yukarıda bahsettiğimiz mesele açıkça beliriyor. Modern cemiyetlerde devlet teşkilâtı dallanmış, budaklanmıştır. İşleri bir günden diğerine yürüten büyük bir memurlar kadrosu yerine gelmiştir. Halkın bunlar üzerine bir kontrolü yoktur ve işlerin nasıl döndürüldüğünden haberdar da değildir. Bir takım işler “ihtisas, bilgi işi” diye, bir takımı “devlet sırrı” diye halka bildirilmiyor. İki seçim arasındaki devrede halk mahallî ve merkezî hükûmet teşekkülleri ve siyaseti üzerine tesirli bir kontrol koyamıyor. Basın, söz, toplanma, gösteriler yapma hürriyetleri halk oyununun mürakabe ve nüfuzunu müessir kılıma kâfi gelmiyor. Sözü geçen tetkikte, İngiliz halkının bu vaziyetten şikâyetçi olduğu beliriyor ve tetkiki yapıp neşredenler bu meseleyi İngiliz demokrasisinin mühim bir dâvası olarak ileri sürüyorlar.

Üzerinde ehemmiyetle durulması gereken bir ikinci nokta, “halkın kendi kendini idaresi”nin cemiyet hayatının hangi alanlarında tecelli edeceğidir. “Halk idaresi” denince umumiyetle dar mânada siyaset alanı akla geliyor. Hâlbuki vatandaşın günlük hayatını dolduran, hayatının huzurlu veya huzursuz geçmesine âmil olan bir sürü işler vardır ki, ayrı ayrı alındığı takdirde “küçük işler” gibi görünür, fakat topyekûn ve bir zaman seyri içinde alındığı takdirde ise hayatî ehemmiyetleri olduğu belirir. Oturduğu şehrin, kendi mahallesinin su, tenvirat vaziyeti, sokaklarının tamir ve temizliği, çocuğunu gönderdiği okulun öğretim, disiplin ve yaşama şartları, şehrin hastahane, klinik gibi sağlık durumu şartları vatandaşı yakından ilgilendirir. Sonra, kendinin ve ailesinin geçimini temin ettiği çalışma sahası onun için hayatî ehemmiyettedir. Bugünün cemiyetlerinde milletin çok büyük bir ekseriyeti kol veya kafa ile çalışan, bu çalışmanın karşılığı olarak aldığı gündelik veya maaş-

la geçinen insanlardır. Bu geçim kaynağının gelecek için emniyet altına alınması, çalışma sahasında ilerleme imkânlarının bulunup bulunmaması, çalışmanın bağlı olduğu şartlar her vatandaş için en başta gelen meselelerdir. Demokraside, vatandaşların iktisadî alanda da kontrol ve eğemenliğini sağlamak kaçınılmaz bir zaruret olarak beliriyor. Zaten aslında siyasî demokrasi, iktisadî demokrasi diye bir ayrılık olamaz, bu iki saha birbirine ayrılmaz sürette bağlıdır.

Bu söylediklerimizden şu neticeye varıyoruz ki, gerçek manâda bir demokrasi den bahsedebilmek için, büyüklü küçüklü bütün kolektif işlerde cemiyet hayatının her sahasında, ve yalnız seçim zamanları değil, daima milletin idaresinin kendini gösterebileceği, vatandaş murakabe ve kontrolünün belirebileceği yolları bulmak lâzımdır. Bu yol, vatandaşların serbestçe, geniş mikyasta, çeşitli şekillerde teşkilâtlanmasıdır; ve kolektif işlerin mümkün mertebeye vatandaş teşekkülleri tarafından görülmesidir. Demokratik rejim geliştigi nisbette işler bürokrasiden, memurlar kadrosundan, serbest vatandaş teşekküllerine devrolunmalıdır.

Vatandaşların teşkilâtlanması denince yalnız siyasî partiler, meslekî teşekküller, kooperatifler, çeşitli maksatlar için cemiyetler düşünülmemelidir. Bunlardan başka, köy, mahalle, şehir, fabrika, okul, her çeşit müessesede -hasılı, nerede vatandaşlar müşterek iş ve menfaat bakımından bir topluluk teşkil ediyorlarsa orada- vatandaşlar serbestçe teşkilâtlanmalı ve o toplulukla ilgili işlerin mesuliyetini üzerlerine almalıdır. Demokrasinin bir şartı, kanunların, serbest seçilmiş millet vekilleri topluluğu tarafından geçirilmesi ise, diğer bir şartı da geçirilen kanunların tatbikine vatandaşların iştirâki ve bu tatbiki murakabe etmesidir. Ancak o zaman yukarıda bahsettiğimiz tehlike, milletle idare teşkilâtı arasındaki ayrılma ve uzaklaşma ortadan kalkabilir, ancak o zaman halk idaresi cemiyet sisteminin ve işlerinin bütün alanlarında gerçekten kendisini gösterebilir.

Söz, Sayı 6, Ağustos 1946